

Masarykova univerzita v Brně
Ekonomicko- správní fakulta
Studijní obor: Veřejná ekonomika

Základní školství

Seminární práce do předmětu Ekonomika veřejného sektoru

Jana Štrublová

2009

Obsah

1.	Úvod.....	3
2.	Charakteristika základního školství	4
2.1.	Cíle a užitky základního školství	4
2.2.	Zařazení odvětví základního školství ve veřejném sektoru podle kriteria potřeb	5
3.	Institucionální struktura základního školství.....	5
3.1.	Řízení základní školy	7
3.2.	Historické aspekty základního školství	7
4.	Uplatnění veřejné kontroly v odvětví základního školství.....	8
5.	Finanční zdroje základního školství	9
5.1.	Ekonomika školství	9
5.2.	Soustava republikových normativů pro rok 2009	10
6.	Faktory efektivnosti veřejného sektoru	11
6.1.	Soukromé základní školy	11
7.	Aktuální problematika odvětví školství v České republice.....	12
7.1.	Novela nařízení o stanovení rozsahu přímé pedagogické činnosti.....	12
8.	Komparace vybraných ukazatelů českého základního školství se zeměmi OECD	13
9.	Přehled legislativy pro odvětví školství	15
10.	Závěr.....	16
11.	Literatura	17
12.	Internetové zdroje.....	17

1. Úvod

Námětem předkládané seminární práce do předmětu Ekonomika veřejného sektoru, je tematika školství. Zaměřila jsem se na problematiku základního školství v České republice. Toto odvětví veřejného sektoru se řadí do bloku odvětví rozvoje člověka. Základní školství je jedinou etapou vzdělávání, kterou ze zákona povinně absolvují všichni občané naší republiky, tudíž jsme s ním každý z nás přišli během svého života do osobního kontaktu. Snahou všech pedagogů a ostatních pracovníků v dané oblasti, stejně jako zákonodárců by tedy měla být snaha o co nejefektivnější fungování daného odvětví, jelikož právě v základní škole se formuje vztah žáků k celoživotnímu učení a jejich touha po poznání a dalším seberozvoji.

Impulesem k výběru daného odvětví veřejného sektoru mi byl vnitřní zájem o tematiku základního vzdělávání a také mé poznatky z pedagogicky zaměřeného vysokoškolského studia, během něhož jsem měla možnost absolvovat i několikátýdenní učitelské praxe na základních školách v České republice i v zahraničí.

V práci se zabývám mimo jiné například všeobecnou charakteristikou odvětví, jeho organizační a řídicí strukturou, finančními zdroji i existencí konkurenčního soukromého sektoru.

2. Charakteristika základního školství

Jediná vzdělávací etapa, kterou v České republice ze zákona povinně absolvují všechny děti je základní vzdělávání, které zahrnuje primární a nižší sekundární vzdělávání. Povinná školní docházka je devítiletá.

„Stupeň základního vzdělání získávají žáci následujícím způsobem: úspěšným ukončením vzdělávacího programu základního vzdělávání v základní škole, na nižším stupni šestiletého nebo osmiletého gymnázia nebo v odpovídající části osmiletého vzdělávacího programu konzervatoře; osoby, které absolvovaly devět let povinné školní docházky, ale nedosáhly základního vzdělání, pak následně rovněž úspěšným ukončením kursu pro získání základního vzdělání uskutečňovaného v základní nebo střední škole denní i dálkovou formou vzdělávání“ (Organizace vzdělávací soustavy ČR, 2009, s. 77).

Největší část naší populace získá základní vzdělání v základní škole členěné na první (1. až 5. ročník) a druhý (6. až 9. ročník) stupeň. Některé školy ovšem mohou být tvořeny pouze prvním nebo druhým stupněm. Tzv. nižší sekundární vzdělávání může být absolvováno ve víceletých gymnáziích nebo v osmiletých konzervatořích. V České republice existují základní školy státní a v relativně malém počtu také školy soukromé a církevní.

Rektořík a kol. (2002) uvádí některá doporučení Bílé knihy, a to pro první stupeň posilovat časové dotace pro pestřejší organizaci a individualizaci výukového procesu; podporovat širší a diferencovanější výuku, např. jazykovou výuku od 3. ročníku, nabídnout více volitelných předmětů, podporovat infromatické dovednosti žáků a zavést projektové vyučování, zřídit funkci asistenta či školního psychologa. Pro druhý stupeň dále dle doporučení Bílé knihy navrhuje legislativní opatření týkající se omezení víceletých programů gymnázií jako stěžejní změnu celého systému vzdělávání. Dále cíluje vnitřní diferenciaci tohoto stupně základního vzdělávání se zachováním přirozených heterogenních skupin žáků ve třídách, což by bylo umožněno legislativně, personálně, materiálně, organizačně i po finanční stránce.

Odvětví školství poskytuje služby, které nelze zařadit mezi čistě veřejné statky. Převážně ze sociálních důvodů je ale převážná část vzdělávacích služeb nabízena veřejně, i když zde existují soukromí poskytovatelé, kteří ovšem také dostávají na svůj provoz příspěvky z veřejných rozpočtů. Tato skutečnost potom reflektuje veřejný zájem oblasti školství. Základní školství nabízí tzv. merit goods, neboli statky pod ochranou, což znamená, že stát nutí své občany tyto statky spotřebovat (Rektořík, 2005).

2.1. Cíle a užitky základního školství

Dle § 44 školského zákona (zákon č. 561/2004, o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání) jsou vymezeny cíle základního vzdělávání následně: Základní vzdělávání vede k tomu, aby si žáci osvojili potřebné strategie učení a na jejich základě byli motivováni k celoživotnímu učení, aby se učili tvořivě myslet a řešit přiměřené problémy, účinně komunikovat a spolupracovat, chránit své fyzické i duševní zdraví, vytvořené hodnoty a životní prostředí, být ohleduplní a tolerantní k jiným lidem, k odlišným kulturním a duchovním hodnotám, poznávat své schopnosti a reálné možnosti a uplatňovat je spolu s osvojenými vědomostmi a dovednostmi při rozhodování o své další životní dráze a svém profesním uplatnění.

Jako obecné cíle vzdělávání pak školský zákon v § 2 mimo jiné také dále řadí

- rozvoj osobnosti člověka, který bude vybaven poznávacími a sociálními způsobilostmi, mravními a duchovními hodnotami pro osobní a občanský život, výkon povolání nebo pracovní činnosti, získávání informací a učení se v průběhu celého života,
- získání všeobecného vzdělání,
- pochopení a uplatňování zásad demokracie a právního státu, základních lidských práv a svobod spolu s odpovědností a smyslem pro sociální soudržnost,
- pochopení a uplatňování principu rovnosti žen a mužů ve společnosti,
- utváření vědomí národní a státní příslušnosti a respektu k etnické, národnostní, kulturní, jazykové a náboženské identitě každého,
- poznání světových a evropských kulturních hodnot a tradic, pochopení a osvojení zásad a pravidel vycházejících z evropské integrace jako základu pro soužití v národním a mezinárodním měřítku,
- získání a uplatňování znalostí o životním prostředí a jeho ochraně vycházející ze zásad trvale udržitelného rozvoje a o bezpečnosti a ochraně zdraví.

2.2. Zařazení odvětví základního školství ve veřejném sektoru podle kriteria potřeb

Veřejný sektor lze členit na základě více možných faktorů. Jako nejlépe vhodné se k analýze fungování systémů veřejného sektoru zdá členění dle potřeb. Rektořík a kol. (2002) řadí odvětví školství poskytující uspokojování potřeb (celoživotního) vzdělávání do II. bloku, tedy do odvětví rozvoje člověka, spolu s oblastí kultury, tělesné kultury, zdravotnictví a sociálními službami. Jedná se tedy o odvětví známé každému člověku, jelikož je s ním v určité podobě téměř denně ve styku. V rámci tohoto odvětví jsou nabízeny statky veřejné i smíšené, občas i statky soukromé. Na činnostech těchto odvětví se spolupodílí stát, územně samosprávné celky i soukromé subjekty.

V rámci globální struktury potřeb se školství řadí mezi potřeby finální (oproti potřebám výrobním) a individuální (proti potřebám společenským).

3. Institucionální struktura základního školství

Organizace základního vzdělávání vychází z § 46 školského zákona, dle kterého ředitel školy stanoví místo a dobu zápisu do prvního ročníku základního vzdělávání. Ředitel školy také rozhoduje o přijetí k základnímu vzdělávání.

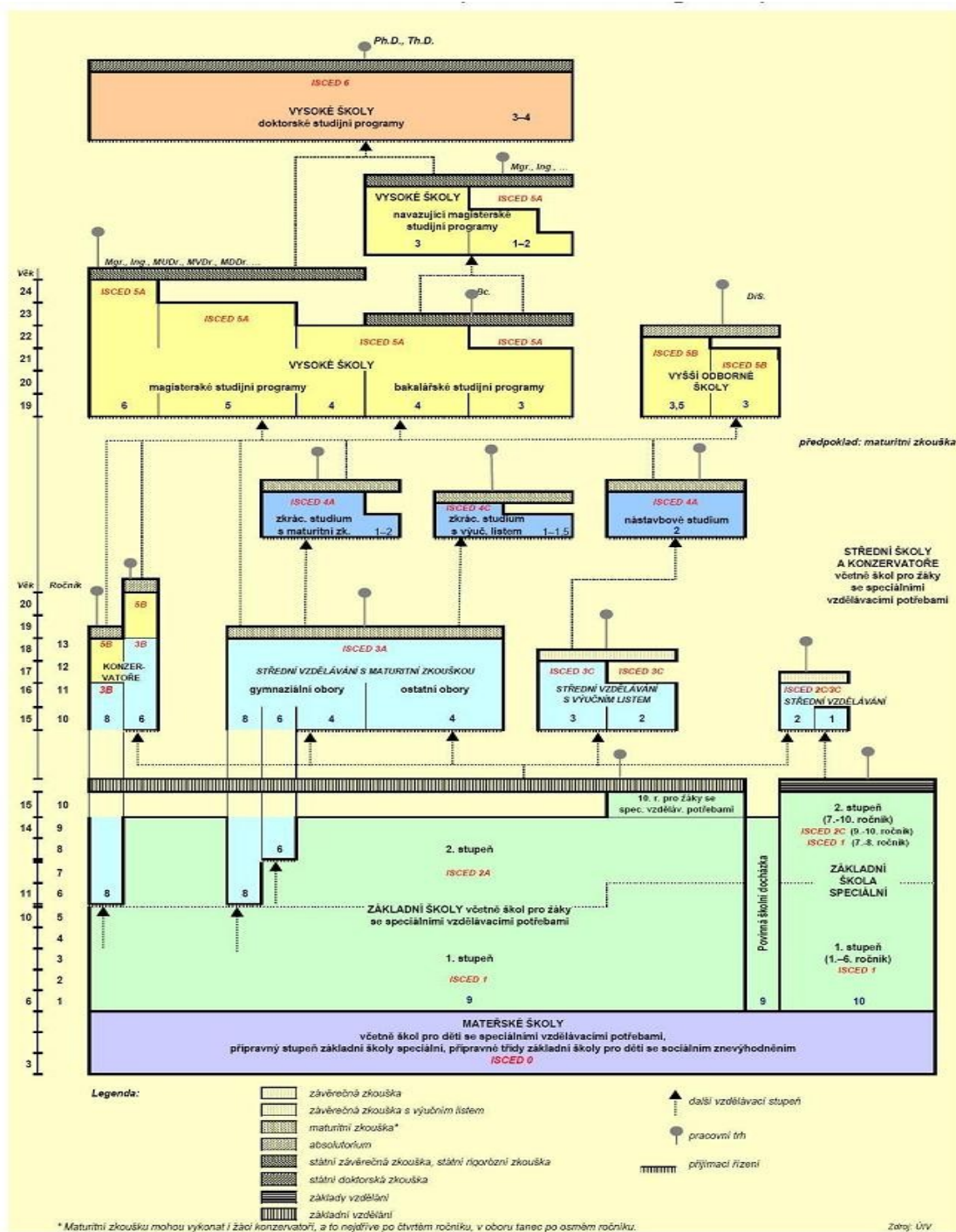
Základní vzdělávání v základní škole má 9 ročníků a člení se na první stupeň a druhý stupeň. První stupeň je tvořen prvním až pátým ročníkem a druhý stupeň šestým až devátým ročníkem. V místech, kde nejsou podmínky pro zřízení všech 9 ročníků, lze zřídit základní školu, která nemá všechny ročníky.

Základní vzdělávání pro žáky se zdravotním postižením, kteří se vzdělávají ve třídách nebo školách s upraveným vzdělávacím programem, může s předchozím souhlasem

ministerstva trvat deset ročníků; první stupeň je tvořen prvním až šestým ročníkem a druhý stupeň sedmým až desátým ročníkem.

Již při zahájení základní školní docházky, i v jejím průběhu, se lze rozhodnout pro rozšířenou výuku vybraných předmětů či jejich skupin. Tato výuka je organizována některými školami nebo jen vybranými třídami v nich. O zařazení žáka do takové třídy rozhoduje se souhlasem rodičů ředitel dané školy. Je ovšem potřeba písemného doporučení vyučujícího nebo odborného posudku o nadání a předpokladech vybraného žáka, které je většinou vypracované pracovníky pedagogicko - psychologické poradny (Organizace vzdělávací soustavy ČR, 2009).

Obrázek 1 Vzdělávací soustava v České republice

Zdroj: MŠMT, 2009.

Tabulka 1 Počet základních škol a žáků v České republice ve vybraných letech

ZŠ	2004/2005		2005/2006		2007/2008		2008/2009	
	Počet škol	Počet žáků	Počet škol	Počet žáků	Počet škol	Počet žáků	Počet škol	Počet žáků
	4 765	958 860	4 199	876 513	4 155	844 863	4 133	816 015

Zdroj: ÚIV, 2009.

3.1. Řízení základní školy

Ředitel základní školy je funkčně závislý na zřizovateli dané školy, kterým je obec, případně svazek obcí, a který je určující pro stanovení výše nenárokového příplatku ředitele za vedení, i příplatků nenárokových. Zřizovatel ředitele dále také hodnotí a má právo jej odvolat z funkce. Ředitel je také závislý na orgánech státní správy, přesněji na krajském úřadu a na obecním úřadu obce s rozšířenou působností (Prášilová, 2008).

Ředitel musí mít odpovídající pedagogické vzdělání, musí mít nejméně čtyři roky pedagogické praxe a dále je povinen nejpozději do dvou let od nástupu do ředitelské funkce absolvovat studium pro ředitele škol.

Ředitel základní školy je vybírán na základě konkursního řízení, ale bohužel neexistuje jednotný standard pro tuto pozici, na základě kterého by členové konkursních komisí mohli postupovat (Prášilová, 2008). Jmenování ředitele základní školy je jmenování do funkce zřizovatelem na základě jím vyhlášeného konkurzního řízení.

Ředitel státní základní školy plní funkci nejnižšího článku státní správy ve školství, je statutárním orgánem zaměstnavatele, má vysoké pravomoci v oblasti finančního hospodaření a v oblasti pracovně – právních vztahů. Ředitel má také právo jmenovat a odvolávat své zástupce a významnou roli má v „public relations“ školy, kdy je zodpovědný za budování vztahu k sociálnímu okolí školy, tedy rodičům, veřejnosti a dalším partnerům.

Ředitel základní školy má také vyučovací povinnost. Ta je stanovena u ředitelů škol s 1. stupněm na 8 až 16 hodin a u ředitele s 1. i 2. stupněm v rozpětí 5 až 8 hodin týdně.

Jak podotýká Prášilová (2008, s. 137) „Česká školní inspekce ve svých výročních zprávách neposkytuje o problematice řízení základní školy téměř žádné informace.“

3.2. Historické aspekty základního školství

V české historii se na vzdělávání kladl velký důraz a bylo umožněno i takovým skupinám obyvatel, jako např. husitským ženám v 15. století, které v ostatních zemích nebyly vzdělány. V 30. letech minulého století převyšovala všeobecná gramotnost obvyklé evropské hodnoty.

V Čechách byla povinná školní docházka v délce trvání 6 let uzákoněna v roce 1774. Škola byla podřízená státní kontrole s cílem upevnit a posílit hospodářství. Na 8 let byla prodloužena roku 1869, a to pro děti ve věku od šesti do čtrnácti let. Prvních pět let žáci navštěvovali obecnou školu, další tři roky mohli na venkově absolvovat opět ve škole

obecné, nebo ve škole měšťanské, která byla v každém školním okrese, nebo na různých typech gymnázií.

Roku 1922 byl vydán tzv. malý školský zákon, který vedl ke zlepšení materiálních podmínek ve výuce omezením počtu žáků ve třídě na maximálně 80, postupně pak na 60 a 50. Zákon z roku 1948 o základní úpravě jednotného školství stanovil bezplatnou, jednotnou povinnou devítiletou školní docházku, aby mohla být roku 1953 opět zkrácena na 8 let a později, v roce 1960 školským zákonem zase prodloužena na 9 let. Zákon z tohoto roku stanovil i současnou strukturu škol a terminologii. Základní škola se dělí na dva stupně, jejichž délka se v minulosti měnila z 5+4 v časech devítileté školy, na 4+4 při osmileté povinné školní docházce v letech 1979 až 1989. V letech 1990 až 1995 byl systém 4+5 s tím, že devátý ročník povinné docházky bylo možno absolvovat na střední škole. Školní rok 1995/1996 se přešlo zpět ke struktuře 5+4.

Nový zákon o státní správě a samosprávě ve školství z roku 1990 odebral řízení škol obecné státní správě a podřídil jej MŠMT, čímž bylo ustanoveno odvětvové řízení školství. Počínaje rokem 1990 je možno povinnou školní docházku plnit znovu i na gymnáziu, proto se od školního roku 2003/2004 postupně zvyšoval počet vyučovacích hodin na 2. stupni ZŠ, aby došlo k jeho souladu s počtem hodin na nižším stupni víceletých gymnázií. Školy také dostaly právní subjektivitu představující jejich vysokou autonomii. Dále vznikly církevní a soukromé základní školy, čímž došlo k ukončení zřizovatelského státního monopolu.

S platností od ledna 2005 byl schválen nový školský zákon, který zavedl mimo jiné dvoustupňový systém tvorby kurikula. Základní školy tak mohou využívat od školního roku 2007/2008 v 1. až 6. ročnících vlastní školní vzdělávací program, který vychází ze závazného dokumentu Rámcového vzdělávacího programu. V dobíhajících ostatních ročnících se časová dotace postupně blíží novému učebnímu plánu.

Povinná výuka cizího jazyka již od třetího ročníku základní školy byla zavedena ve školním roce 2006/2007. Další důležitou změnu spatřuji v upřednostnění integrovaného vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami. Dále zákon dovoluje zdůvodněné domácí vzdělávání žáka prvního stupně základní školy a při ukončení základního vzdělávání je zavedeno tzv. výstupní hodnocení žáka.

Informace o historickém vývoji jsou čerpány z *Eurybase – Education systems in Europe* [online]. 2009 [cit. 22.10.2009]. Dostupné z

<http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/eurybase_en.php#czech>.

4. Uplatnění veřejné kontroly v odvětví základního školství

„Česká školní inspekce (dále jen ČŠI) je zřízena od 1. ledna 2005 na základě zákona č. 561/2004 Sb. o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon) jako správní úřad s celostátní působností, který je organizační složkou státu a účetní jednotkou. Organizačně je členěna na ústředí ČŠI se sídlem v Praze a inspektoráty ČŠI. Svou činností bezprostředně navazuje na činnost České školní inspekce v podobě, zřízené k 2. květnu 1991 zákonem č. 564/1990 Sb. o státní správě a samosprávě ve školství“ (Česká školní inspekce [online]. 2009 [cit. 22.10.2009]. Dostupné z <<http://www.csicr.cz/>>).

V čele České školní inspekce je ústřední školní inspektor. Jmenování a odvolání ústředního školního inspektora se řídí služebním zákonem.

Jako hlavní úkoly v oblasti základního školství ve školním roce 2009/2010 si ČŠI (*Plán hlavních úkolů pro školní rok 2009/2010* [online]. 20.8.2009 [cit. 22.10.2009]. Dostupné z

<<http://www.csicr.cz/show.aspx?id=214&Lang=1&Theme=5&Section=4&Rubric=8>>.) stanovila mimo jiné:

Hodnocení škol a školských zařízení, zejména zjišťování a hodnocení podmínek, průběhu a výsledků vzdělávání

Zjišťování a hodnocení naplnění školního vzdělávacího programu a jeho souladu s právními předpisy a rámcovým vzdělávacím programem v základních školách.

Státní kontrola dodržování vybraných ustanovení školského zákona a navazujících právních předpisů se zaměřením na opatření k zajištění podmínek bezpečnosti a ochrany zdraví, zajištění školního stravování a formální podmínky zařazení do školského rejstříku, evidování údajů ve školních matrikách, ověření dat uváděných ve statistických výkazech.

Veřejnosprávní kontrola využívání finančních prostředků státního rozpočtu poskytovaných školám a školským zařízením zřizovaným MŠMT, obcemi nebo svazky obcí, kraji a školám a školským zařízením zřizovaným registrovanými církvemi nebo náboženskými společnostmi, kterým bylo přiznáno oprávnění k výkonu zvláštního práva zřizovat církevní školy i školám a školským zařízením, které nejsou zřizovány žádným z výše uvedených subjektů; včetně inspekční činnosti pro účely přiznání dotací podle zvláštního právního předpisu.

Zjistit a analyzovat informace o pokusných ověřováních z monitorování a veřejnosprávní kontroly rozvojových programů.

Jako výstupy z prováděných činností ČŠI vydává inspekční, tematické, výroční a roční zprávy, kontrolní protokoly.

5. Finanční zdroje základního školství

5.1. Ekonomika školství

„MŠMT z rozpočtu kapitoly 333 zabezpečuje financování jednotlivých školských úseků. Největší objem finančních prostředků směřuje do oblasti regionálního školství. V rámci tohoto úseku jsou poskytovány finanční prostředky na tzv. přímé náklady na vzdělávání pro školy a školská zařízení zřizované obcemi a svazky obcí a kraji, neinvestiční dotace soukromému a církevnímu školství a plně je zabezpečeno financování přímo řízených organizací“ (*Ekonomika školství* [online]. 2006 [cit. 25.10.2009]. Dostupné z <<http://www.msmt.cz/ekonomika-skolstvi>>).

Prášilová (2008) uvádí, že od 1.1. 2003 existují všechny školy ze zákona v právní formě příspěvkové organizace. Sektor základního školství je financován z ústředního státního rozpočtu a z rozpočtu zřizovatele, jedná se tedy o tzv. vícezdrojové financování. Z kapitoly školství státního rozpočtu České republiky jsou školám a školským zařízením hrazeny mimo jiné přímé vzdělávací náklady, tedy náklady na mzdy a odvody s nimi spojené, na učební pomůcky, učebnice, školní potřeby i náklady na další vzdělávání pracovníků. Tyto náklady jsou hrazeny formou normativů, což jsou finanční částky určené na jednoho žáka. Obce v pozici zřizovatele hradí další provozní náklady a investiční výdaje (Organizace vzdělávací soustavy ČR, 2009).

Od nákladového financování k výkonovému, který závisí na počtu žáků ve škole, organizaci výuky a na velikosti normativu, se v České republice přešlo od roku 1991. Existují dvě úrovně hrazení neinvestičních nákladů, jedna je centrální, kdy jsou dané částky poskytnuty MŠMT školskému úřadu, druhá úroveň je okresní, kdy dané školské úřady rozdělují částky konkrétním školám. „Ředitel školy má právo na tzv. „dohodovací“ řízení ohledně konečné částky školy určené“ (Prášilová, 2008, s. 35).

Od roku 1995 dochází i k normování počtu zaměstnanců škol jako součást metodiky rozdělování finančních prostředků. V roce 2002 jsou pro základní školství uvedeny doporučené republikové hodnoty stanovení vzdělávacích normativů na přímé výdaje ze státního rozpočtu na jednoho žáka. Centrálně stanovený republikový normativ jako prvek rozdělování veřejných prostředků je zaveden v roce 2003. Tento limituje i počet zaměstnanců na 1000 žáků. Jednotlivé krajské úřady si samy stanoví na základě závazných předpisů, zásad a ukazatelů MŠMT svoji soustavu neinvestičních normativů připadající na jednoho žáka.

Normativní metoda stanovená na základě výkonu na vstupech má vést školy k zodpovědnosti, ale vede také k silně konkurenčnímu chování, které může být vzhledem k jejich poslání kontraproduktivní.

Dalším zdrojem financí základních škol mohou být prostředky získané z doplňkové činnosti školy jako právního subjektu. Školy se mohou také zapojit do různých i mezinárodních projektů, čímž mohou získat zdroje na konkrétní účely.

5.2. Soustava republikových normativů pro rok 2009

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy stanovuje v souladu s ustanovením § 161 odstavce 1 zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů, na kalendářní rok 2009 tyto republikové normativy (*Republikové normativy škol a školských zařízení zřizovaných úsc na rok 2009* [online]. 2009 [cit. 15.11.2009]. Dostupné z

<<http://www.msmt.cz/ekonomika-skolstvi/republikove-normativy-skol-a-skolskych-zarizeni-zrizovanych>>):

Tabulka 2 Republikové normativy pro rok 2009

	NIV celkem Kč/žáka	MP odvodů Kč/žáka	vč. ONIV celkem Kč/žáka	z toho ORIENTAČNĚ:		Limit PZ Z./1000ž
				ONIV náhrady Kč/žáka	ONIV přímé Kč/žáka	
3 - 5 let	37 496	37 079	417	120	297	140,590
6 - 14 let	44 126	43 194	932	140	792	129,223
15 - 18 let	52 131	51 065	1 066	165	901	148,135
19 - 21 let	45 435	44 752	683	145	538	117,530
3 - 18 let v KZÚV	212 526	210 313	2 213	680	1 533	716,330

Zdroj: MŠMT, 2009.

6. Faktory efektivity veřejného sektoru

Odvětví veřejného sektoru, a tedy i základní školství mají tendenci působit neefektivně, jelikož zde není přítomna kategorie zisku plynoucí z neprodejnosti produktů veřejného sektoru za tržní ceny. Vstupy do odvětví se na druhou stranu ale musí kupovat za tržní ceny. Rektořík a kol. (2007) rozlišuje dvě skupiny faktorů veřejného sektoru, a to faktory ovlivňující jeho velikost a strukturu a dále pak faktory ovlivňující jeho efektivnost.

První skupinu tvoří faktory ekonomické, geopolitické, kulturní a náboženské a politické. Faktory druhé skupiny se dále dělí na vnější a vnitřní faktory efektivnosti. Mezi ty vnější lze zařadit politické uspořádání společnosti a s tím související strukturu financování veřejného sektoru, dále fungování tržního sektoru vytvářející konkurenční prostředí v dané oblasti, ale také konkurenční prostředí uvnitř samotného veřejného sektoru. Posledním bodem je financování odvětví dle jeho výkonu a užitků. K vnitřním faktorům efektivnosti patří např. věda a technika, uplatnění forem dělby práce, kvalifikace pracovníků a jejich iniciativa a v neposlední řadě také systém řízení.

Pro uvedení konkrétního příkladu uplatnění jednoho z vnějších faktorů efektivnosti, jsem si vybrala fungování soukromého sektoru v oblasti základního školství

6.1. Soukromé základní školy

Český školský systém umožňuje souběžnou existenci státních i soukromých základních škol. První soukromé základní školy vznikaly na počátku devadesátých let. Státem jsou jim poskytovány mnohem menší finanční garance než právě školám veřejným.

Privátní školy se ve větší míře snaží přiblížit žákovi a jeho potřebám, „...protože svádí nerovný boj se státem dotovanými veřejnými školami, které existují desítky, v některých případech dokonce stovky let a které si už zvykly na to, že konkurenci nemají, a že dostanou od státu své. Díky tomu je snaha soukromých škol opravdu namístě, kdyby se nesnažily, jednoduše by nepřežily.“ (Jak kvalitní je privátní vzdělání? [online]. 9.10.2008 [cit. 16.11.2009]. Dostupné z <<http://www.privatni-skoly.cz/clanky/jak-kvalitni-je-privatni-vzdelani>>.

Co do počtu institucí, je v základním školství zastoupení soukromých a církevních škol malé a co do počtu žáků zcela nepatrné (Organizace vzdělávací soustavy ČR, 2009).

Tabulka 3 Zastoupení soukromých a církevních základních škol a jejich žáků v %

Školy	2006/07				2007/08				2008/09			
	Školy		Žáci		Školy		Žáci		Školy		Žáci	
	soukromé	církevní	soukromé	církevní	soukromé	církevní	soukromé	církevní	soukromé	církevní	soukromé	církevní
Mateřské školy	1,5	0,5	1,1	0,3	1,6	0,5	1,1	0,3	1,7	0,5	1,2	0,3
Základní školy	1,5	0,9	0,5	0,5	1,5	0,9	0,6	0,6	1,6	1,0	0,6	0,6

Zdroj: ÚIV, 2009.

V čem se soukromé a státní školy liší? Prvním ze základní rozdílů je placené školné na soukromých školách, které se pohybuje okolo necelých 10 000 Kč na žáka a školní rok. (Pololánik, L. *Uvažujete o soukromé škole?* [online]. 21.8.2009 [cit. 22.10.2009]. Dostupné z <<http://www.finance.cz/zpravy/finance/230754-uvazujete-o-soukrome-skole-/>>.)

Školné může naopak kompenzovat celá řada prvků, které státní škola poskytnout nemůže. Michal Ruml (*Je lepší státní nebo soukromá škola?* [online]. 31.8.2007 [cit. 22. 10. 2009]. Dostupné z <<http://www.finance.cz/zpravy/finance/126572-je-lepsi-statni-nebo-soukroma-skola-/>>.) uvádí některé výhody soukromých škol:

- nižší počet žáků ve třídě, obvykle 10 - 15; učitel se tedy věnuje jednotlivým žákům osobně
- rodinné prostředí školy, vstřícnější přístup učitelů k žákům;
- rozšířená výuka jazyků od 1. třídy a jiných předmětů;
- školy v přírodě, sportovní kurzy, lyžařské výcviky, zájezdy k moři apod.;
- školní doprava, někdy i družina pro všechny žáky;
- alternativní metody výuky – žáci se učí na koberci i při výuce např. matematiky, vyučuje se skupinově, není dodržován limit 45 minut pro vyučovací hodinu
- lépe vybavené třídy, často lepší počítačové vybavení, moderní interaktivní tabule, kvalitní dataprojektory

Za největší přednost soukromé školy se považuje vztah škola – rodina a učitel – žák. Učitelé se věnují každému žákovi individuálně a hlavním rozdílem oproti státní škole je způsob posuzování schopností a dovedností žáka, jejich motivace, kdy se dává důraz na uspokojování potřeb dítěte. Z této filozofie také vyplývá rodinné prostředí takovéto školy, kdy žáci např. oslovují učitele jmény a také možnost osobní návštěvy rodičů přímo ve výuce.

Každá soukromá škola je jedinečná, což se také zřetelně projevuje při tvorbě školního vzdělávacího programu. To může být také důvodem, proč někteří rodiče zvolí pro své dítě právě soukromou základní školu. Učební plány pro soukromé školy i se všemi výjimkami schvaluje MŠMT. Soukromé školy také samozřejmě podléhají doзору školní inspekce.

7. Aktuální problematika odvětví školství v České republice

7.1. *Novela nařízení o stanovení rozsahu přímé pedagogické činnosti*

Cílem novely oblasti školství je větší flexibilita úvazků některých skupin učitelů dle podmínek vybrané školy a pravomocí jejího ředitele. Tento návrh umožňuje snížení úvazků učitelů tzv. středního managementu školy, tedy metodiků prevence a koordinátorů. Těmto pracovníkům bude moci ředitel jejich úvazek snížit až o tři hodiny. Na druhou stranu netřídním učitelům bude moci jejich úvazek o jednu až dvě hodiny zvýšit. Podnětem této úpravy je značný rozdíl v pracovním zatížení třídních a netřídních učitelů, který je v současné době vyjádřen jen příplatkem. Případné úpravy v úvazcích ve škole provedené ředitelem musí být rozpočtově neutrální ([online]. 5.11.2009 [cit. 16.11.2009]. Dostupné z <<http://www.msmt.cz/pro-novinare/reakce-msmt-na-zpravy-o-zvysovani-ucitelskych-uvazku>>.).

„Ministryně školství, mládeže a tělovýchovy Miroslava Kopicová rozhodla na základě dosavadního průběhu připomínkového řízení o pozastavení legislativního procesu směřujícího k prosazení novely nařízení vlády č. 75/2005 Sb. o stanovení rozsahu přímé pedagogické činnosti.“ ([online]. 11.11.2009 [cit. 16.11.2009]. Dostupné z <<http://www.msmt.cz/pro-novinare/ucitelske-uvazky-novelizace-pozastavena>>.)

Dle jejich slov bude lepší s ohledem na současný stav finančních zdrojů ve školství počkat s navrhovanou změnou až budou zajištěny lepší rozpočtové podmínky umožňující efektivnější realizaci úvazkových změn. Zdůraznila opět také, že účelem předkládaného návrhu nařízení vlády určitě není přetěžovat pedagogy, ale naopak změny navrhované MŠMT pramení z dlouhodobých konzultací se školskou veřejností. Jde o snahu vyjít vstříc ředitelům škol a jejich požadavkům na umožnění větší flexibility ve stanovování úvazků. Bohužel byla daná problematika v médiích dosti dezinterpretována např. zprávami, že by se jednalo i o zvýšení úvazků třídním učitelům, což mohlo vést k určitým nedorozuměním.

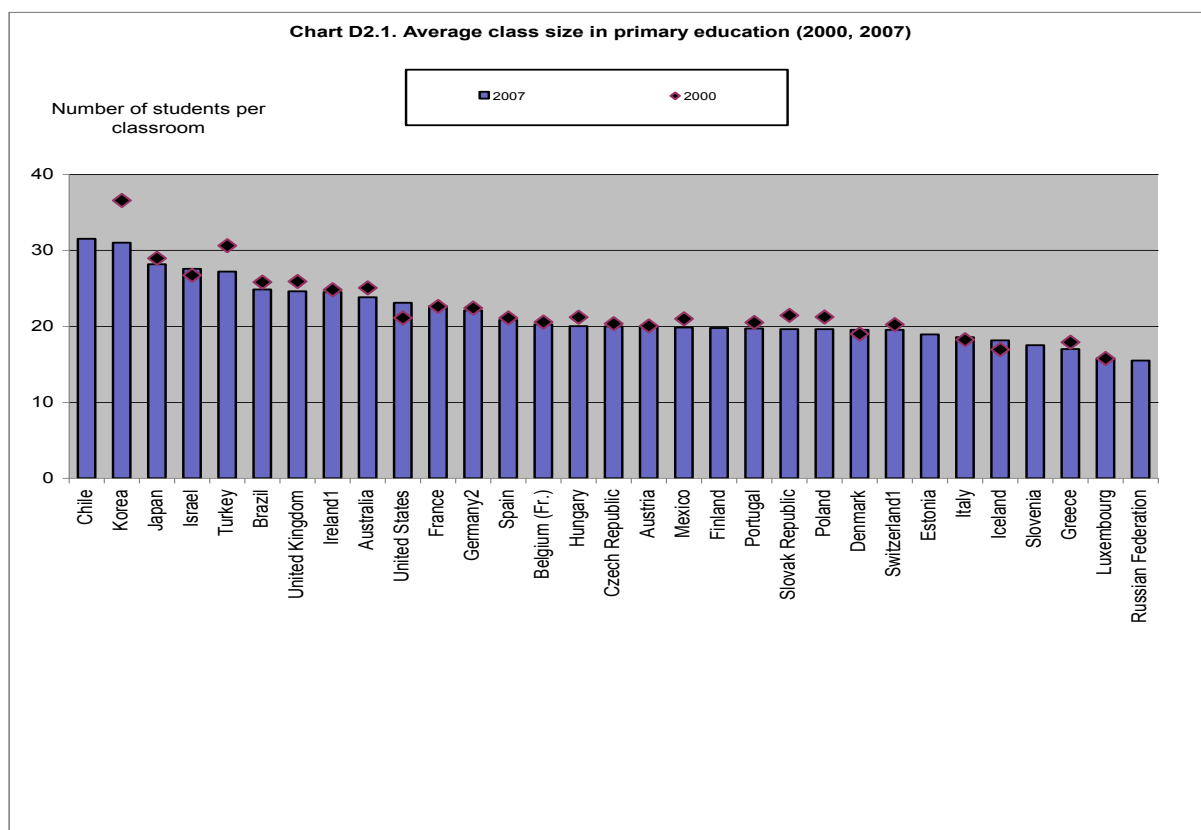
8. Komparace vybraných ukazatelů českého základního školství se zeměmi OECD

Organizace pro ekonomickou spolupráci a rozvoj (OECD) vydává každoročně publikaci Education at a Glance (EaG), v níž porovnává ukazatele z oblasti vzdělávání a školství mezi jednotlivými členskými zeměmi OECD a v níž jsou zveřejňovány také údaje za Českou republiku. Údaje publikované v roce 2009 jsou za kalendářní rok 2007 (školní rok 2006/2007). Vybrané ukazatele jsou dostupné z <www.oecd.org/edu/eag2009>, [online]. 19.8.2009 [cit. 16.11.2009].

Ke komparaci s ostatními zeměmi OECD jsem si vybrala průměrný počet žáků v jedné třídě primárního vzdělávání poskytovaného veřejně. Z následujícího zobrazení (Graf 1) je možno vidět zařazení České republiky, která se nachází zhruba ve středu grafu. V roce 2007 byl průměrný počet žáků v jedné třídě české základní školy 20,4, což je o něco méně než činí průměr všech zemí OECD, který je 22,1 žáků na jednu třídu. Podobných hodnot jako Česká republika dosahují země jako např. Maďarsko, Belgie, Rakousko či Mexiko. Během mé učitelské praxe na základních školách v Rakousku jsem měla možnost poznat systém výuky, při kterém byly žáci jedné třídy pro výuku stěžejních předmětů děleni až do tří výkonnostních skupin, čímž bylo umožněno snížení počtu žáků na jednoho vyučujícího v určitých předmětech. Učitelům je tak dán větší prostor i čas na individuální práci s žáky.

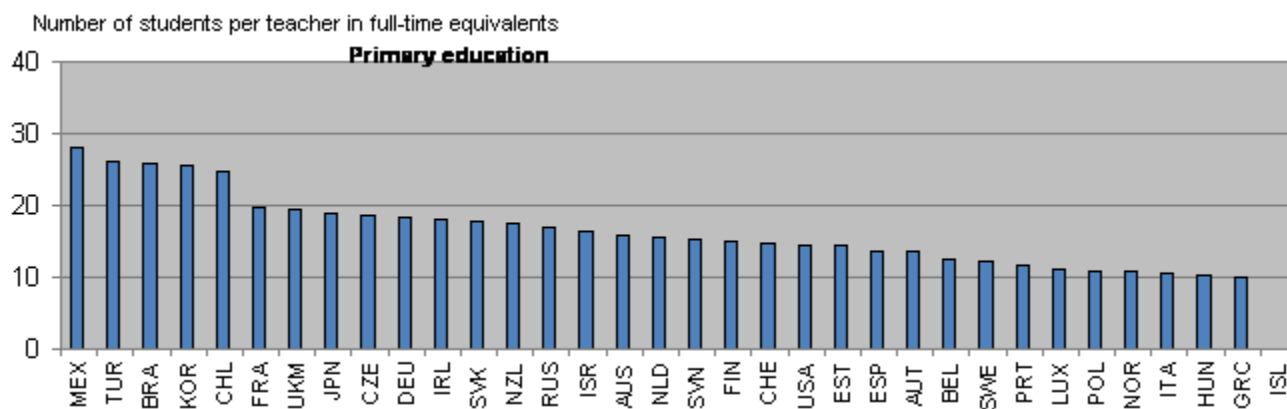
Druhým faktorem, který jsem porovnávala, je počet žáků veřejného primárního vzdělávání na jednoho vyučujícího. V této kategorii se Česká republika umístila v rámci zemí OECD mezi první třetinou zemí, seřazených sestupně dle počtu žáků na jednoho učitele. V roce 2007 bylo v českých základních školách 18,7 žáků na jednoho učitele, což je více než činí průměr zemí OECD i EU19, kde tento ukazatel dosahoval hodnoty 16,0 respektive 14,4 žáků. Srovnatelné s naší zemí co do počtu žáků na vyučujícího jsou Německo či Japonsko.

Graf 1 Počet žáků ve třídě v primárním vzdělávání zemí OECD, 2007

Zdroj: OECD, 2009.

Graf 2 Počet žáků na učitele v primárním vzdělávání v zemích OECD, 2007

Zdroj: OECD, 2009.

9. Přehled legislativy pro odvětví školství

Oblast základního vzdělávání je upravena tzv. školským zákonem č. 49/2009 Sb., kterým se mění zákon 561/2004 (Zákon o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání), jehož podstatná část nabývá účinnosti dnem 5. března 2009. Tímto zákonem byly nahrazeny tři předešlé, mnohokrát novelizované zákony - školský, o školských zařízeních, o státní správě a samosprávě ve školství. ([online]. 2009 [cit. 25.10.2009]. dostupné z <<http://www.msmt.cz/dokumenty/zakon-c-49-2009-sb-kterym-se-meni-zakon-c-561-2004-sb>>.)

Tento zákon upravuje předškolní, základní, střední, vyšší odborné a některé jiné vzdělávání ve školách a školských zařízeních, stanoví podmínky, za nichž se vzdělávání a výchova uskutečňuje, vymezuje práva a povinnosti fyzických a právnických osob při vzdělávání a stanoví působnost orgánů vykonávajících státní správu a samosprávu ve školství.

Zákon formuluje zásady a cíle vzdělávání, posiluje akcent vzdělávacího procesu, zavádí nové pojetí kurikulárních dokumentů, především pak možnost dotvářet náplň vzdělávání přímo v konkrétní škole, dle zásad státem daného rámcového vzdělávacího programu. Dále podporuje rovnost v přístupu ke vzdělávání, zpřehledňuje alternativní vzdělávací cesty, výslovně stanovuje práva a povinnosti žáků a také stanoví zásady financování (Organizace vzdělávací soustavy ČR, 2009).

Dle zákona České národní rady číslo 564/1990 Sb. o státní správě a samosprávě ve školství, naposledy změněn zákonem č. 501/2004 Sb. vykonávají státní správu ve školství ředitel školy, ředitel (vedoucí) předškolního zařízení nebo školského zařízení, obecní úřady obcí s rozšířenou působností, krajské úřady, Česká školní inspekce, ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy České republiky a jiné ústřední orgány státní správy, pokud tak stanoví zvláštní zákon. Samosprávu ve školství vykonávají obec, kraj a rady škol, jsou-li ustaveny.

Vyhláška ministerstva školství č. 454/2006 Sb. o základním vzdělávání a některých náležitostech plnění povinné školní docházky, která nabyla účinnosti dne 1. října 2006, stanoví organizaci základního vzdělávání, počty žáků ve školách a třídách, podmínky poskytování učebnic a školních potřeb, pravidla pro hodnocení žáků, zkoušky při plnění povinné školní docházky v zahraničí a opravné zkoušky.

Vyhláškou ministerstva školství je upravena také organizace školního roku. Ve Věstníku MŠMT jsou zveřejněna další případná opatření závazného charakteru či pouze doporučená.

Soubor pedagogicko-organizačních informací, který je vydáván každoročně, informuje školy o časové organizaci školního roku, aktuálních vzdělávacích programech a dalších závazných učebních dokumentech.

10. Závěr

V seminární práci jsem se zabývala základním školstvím. Jedná se o odvětví veřejného sektoru zařazené do bloku rozvoje člověka, se kterým přicházíme v určité podobě téměř denně do osobního kontaktu. Základní vzdělávání vede k tomu, aby si žáci osvojili potřebné strategie učení a na jejich základě byli motivováni k celoživotnímu učení, aby se učili tvořivě myslet a řešit přiměřené problémy, účinně komunikovat a spolupracovat, chránit své fyzické i duševní zdraví, vytvořené hodnoty a životní prostředí, být ohleduplní a tolerantní k jiným lidem, k odlišným kulturním a duchovním hodnotám, poznávat své schopnosti a reálné možnosti a uplatňovat je spolu s osvojenými vědomostmi a dovednostmi při rozhodování o své další životní dráze a svém profesním uplatnění.

Na zajišťování činností odvětví školství se spolupodílí stát, územně samosprávné celky i soukromé subjekty. Nedostatečný objem finančních prostředků hraje i zde, podobně jako v ostatních oblastech nejen veřejného sektoru, velmi důležitou roli při přijímání legislativních a jiných organizačních a řídicích opatření.

Ke komparaci několika aspektů základního školství týkajících se organizace tříd a personálního obsazení jsem využila aktuálně zveřejněnou publikaci Organizace pro ekonomickou spolupráci a rozvoj (OECD) zabývající se porovnáváním vybraných oblastí vzdělávání a školství.

11. Literatura

PRÁŠILOVÁ, M. *Řízení základní školy v letech 1990 – 2007*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2008. 123 s. ISBN 978-80-244-2036-3.

REKTOŘÍK, J. a kol. *Ekonomika a řízení veřejného sektoru*. Praha: Ekopress, 2002. 264 s. ISBN 80-86119-60-2.

REKTOŘÍK, J. a kol. *Ekonomika a řízení odvětví veřejného sektoru*. Praha: Ekopress, 2007. 309 s. ISBN 978-80-86929-29-3.

REKTOŘÍK, J. *Ekonomika veřejného sektoru, DSO*. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2005. 127 s. ISBN 80-210-3505-6.

System ASPI. Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů.

Organizace vzdělávací soustavy České republiky 2008/2009. EACEA: Evropská komise, 2009. Dostupné z <http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/eurybase_en.php#czech>.

12. Internetové zdroje

<http://www.msmt.cz/>

<http://uiv.cz/>

<http://eacea.ec.europa.eu/education/>

<http://www.csicr.cz/>

<http://www.privatni-skoly.cz/>

<http://www.finance.cz/>

www.oecd.org/edu/eag2009/